

О.М. Варипасв, канд. філос. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

А.А. Рибальченко, студ. (*ХДУХТ, Харків*)

ФІЛОСОФСЬКО-МОРАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТВОРЧОСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

Микола Васильович Гоголь – визнаний класик української та світової літератури. Однак існує різноманіття наукових досліджень, спрямованих на поглиблений аналіз його творчості, не висихає, що свідчить про його глибокий філософсько-моральний потенціал. У той же час Гоголь-мислитель у значній мірі схований від читача у зв'язку з істотною завуальованістю ідей, покладених в основу його художніх творів.

У результаті розгляду загального стану духовної культури та утворення, що склався до початку ХІ століття, виявлено органічний зв'язок національних і європейських ідей у розвитку української та російської думки. Оцінці піддався ступінь впливу філософських навчань Заходу, а також виділені оригінальні особливості формування російської філософської думки.

Гоголь є одним з родоначальників відродження релігійної думки в особливій літературно-художній формі. Тим самим була переборена прямолінійність і догматизм, характерні для християнських апологетів. М.В. Гоголю вперше вдалося втілити в художню творчість ідеї християнської антропології, виявивши зразки творчого втілення духу християнства.

Дослідження світоглядних пріоритетів у творчості Гоголя ускладнюється тим, що вони досить глибоко сховані під мистецькими і штучними нашаруваннями зовнішніх подій, у які він занурює основних типових героїв своїх добутків. Разом з тим, основні категоріальні релігійно-моральні концепти були виявлені у творчості Гоголя, саме внаслідок особливостей його духовного розвитку. У результаті творчість Гоголя виявляється в руслі досліджень філософсько-антропологічної проблематики, оскільки він акцентував увагу на проблемах духовності, душі людини, гармонії широчердного та тілесного зв'язку людини з областю сакрального.

Микола Васильович Гоголь із реалії миру, апелюючи, насамперед, до свого власного духовного досвіду, до оцінки своєрідності розуміння дійсності сучасними мислителями, все це направляючи на збагнення істини.

Розвиток вітчизняної філософської думки початку ХІХ століття, поряд з багатьма істотними особливостями її й запозиченнями з європейської філософії, супроводжувала тенденція

зростаючого інтересу до сфери релігійних почуттів. Тим самим, релігійний світогляд став предметом цілеспрямованого філософського аналізу, а релігійно-антропологічна проблематика в 1840-ві роки зайняла значне місце у творчості мислителів, як західників, так і слов'янофілів. У цей період розвиток російського православного богослов'я відбувалося в тісному зв'язку з розвитком філософії, орієнтованої на християнські духовно-моральні цінності. Всі ці процеси знайшли відбиття у творчості М.В. Гоголя й поступово трансформувалися в художні образи його добутків.

Це свідчить також про закладений тут ідейно-понятійний потенціал, що у підсумку закономірно оформляється в доступну для дослідження цілісну концепцію. Знаменно, що ця концепція в художніх образах, що вийшли з-під пера Гоголя, здобуває настільки незвичну форму, що вона приховує за собою змістовну сторону світогляду письменника, роблячи її важкодоступною для непідготовленого у філософсько-релігійному плані дослідника.

Людина стає основним елементом зображення дійсності, а звернувшись до всебічного дослідження його, Гоголь жахається від розуміння незначності людини в сучасному світі. Людина, у силу своєї обмеженості, що відбувається від неадекватного розуміння свого призначення й місця у світі, забувши про вічне та трансцендентне, але піддаючись безперестанним спокусам, відразу ж гине. Лихо людини в тім, що в ньому відсутня духовна сила, що спонукує його діяти відповідно до вічних законів світобудови. Таким чином, виявляється феномен проблеми людського буття у світі.

Звідси закономірною і виправданою стає поява «Мертвих душ», у всьому прихованому змісті яких є присутнім надія автора на можливість порятунку своїх персонажів. Мертвими Гоголь називає людей через їхнє приваблювання спокусами мирського: люди загрузли в суєті, гріховні пристрасті здолали їх. Надії, які покладав на «Мертві душі» М.В. Гоголь себе не виправдали, і тоді автор прибігає до вирішального кроку: він міняє форму викладу своїх думок і прибігає до відвертого дидактизму. Цьому кроку сприяє розпач у баченні своєї нездатності допомогти співвітчизникам. Підсумок сумний, тому що й догматика християнства, втілена в «Обраних місцях з переписки із друзями», знов-таки залишається ними не зрозумілою, а тому й не робить належного на них впливу. У цьому плані філософсько-релігійні шукання М.В. Гоголя виявляються актуальними для сучасності, оскільки звертання до християнських цінностей через півтора сторіччя залишається досить насущними.